

HELLER, Monica; PIETIKÄINEN, Sari; PUJOLAR, Joan (ed.) (2018).
Critical sociolinguistic research methods: Studying language issues that matter.
Nova York: Routledge. 208 p.

TROBAR EL PROPI BOSC, L'ARBRE, LA BRANCA

Critical sociolinguistic research methods. Studying language issues that matter, de Monica Heller, Sari Pietikäinen i Joan Pujolar, recopila l'experiència investigadora dels autors en una guia que ha esdevingut una eina imprescindible per a qualsevol estudiant que faci recerca en l'àmbit de la sociolingüística crítica —així com per als seus directors, o acadèmics en general, sobretot si la seva recerca té un component etnogràfic o d'anàlisi del discurs. El llibre, però, també estén la mà a investigadors de l'àmbit de les humanitats i les ciències socials que, tant si tenen la llengua com a objecte d'anàlisi com si no, comparteixen el fet que aquesta s'ha convertit en un element fonamental per a entendre el món que ens envolta.

L'obertura del llibre, «Why language matters now», és una declaració d'intencions. Els autors hi deixen clar que parlen des les seves posicions disciplinàries —que ells mateixos anomenen *sociolingüística crítica etnogràfica*— i que tenen la convicció que fixar-se en el llenguatge i en la comunicació és clau per a entendre com s'articulen els processos de diferenciació social i com es reproduïxen les desigualtats socials en les societats contemporànies. També hi expliquen que creuen que l'etnografia és el filtre més adequat per a comprendre el paper de la llengua en la vida diària de les persones. Una mirada etnogràfica a les interaccions socials permet veure com es negocien els significats socials i les dinàmiques de poder, com sorgeixen formes de categorització social que ens permeten o ens priven l'accés a recursos o espais en un context determinat. El to íntim del llibre revela que els autors entenen el seu rol d'investigadors/es com un compromís social (i polític) que va més enllà de l'esfera professional, que és indissociable de les seves experiències i trajectòries vitals. I és per això que el llibre —que té com a fil conductor el disseny i l'elaboració d'un projecte de recerca pas a pas— comprèn molts exemples propis, moments plens de reflexivitat o, com ell/es diuen, «fils autobiogràfics» que marquen les experiències i els relats de cada autor, amb colors diferents —verd (Joan Pujolar), blau (Sari Pietikäinen) i vermell (Monica Heller)—, i que dibuixen una trama que no vol ser un manual, sinó un punt de partida. Com els bons mestres, els autors conviden el lector a trobar el seu propi camí. Seguint la seva metàfora, a trobar el seu bosc, la seva disciplina. A identificar l'arbre propi, des d'on el lector ençarà la conversa amb uns interlocutors/es amb qui aprendrà a comunicar-se al llarg del llibre.

Més enllà de proporcionar una revisió clara i entenedora dels preceptes ontològics i epistemològics de la sociolingüística etnogràfica crítica, el llibre interessarà als lectors d'aquesta revista per l'aplicabilitat que té per a qualsevol tipus de recerca. A més, el text és directament rellevant per a les persones que tinguin un interès en la sociolingüística catalana. Si segueixen el color verd, hi trobaran el com-s'ha-fet (*making of*) i tot de reflexions entorn de la recerca de Joan Pujolar sobre les pràctiques lingüístiques en grups de joves a la Catalunya dels anys vuitanta, amb el teló de fons de les polítiques de normalització del català. L'exercici de mostrar les costures del seu procés de recerca i revisitar-lo anys més tard posa en relleu la seva trajectòria investigadora i la valuosa aportació de la seva perspectiva etnogràfica a la sociolingüística catalana. Les franges verdes mostren, sovint, la complexitat i la necessitat del treball de camp etnogràfic per a entendre com s'articulen i es construeixen les identitats socials (col·lectives i individuals, com ara catalanoparlants i/o castellanoparlants) i quines conseqüències tenen els processos de categorització social per als parlants (i per a la societat en general a Catalunya) en un context de contacte de llengües, que la recerca de Pujolar explora. De fet, aquest tipus de contextos, amb llengües majoritàries i minoritzades, juntament amb l'enfocament etnogràfic, és el nexce que uneix la recerca dels investigadors.

El llibre s'organitza entorn de cinc moments clau en el procés de recerca; són aquests: formulació de les preguntes de recerca, disseny d'un pla de recerca, generació de dades, anàlisi de les dades i plasmació de la història a través d'arguments. I acaba amb una *shop floor*, uns magatzems on el lector podrà triar i remenar els consells pràctics i documents de mostra que vulgui, per organitzar i encarar els diversos tràmits i tasques que formen part del procés de recerca. Cada secció s'articula al voltant de les preguntes o aspectes típicament problemàtics per als estudiants a l'hora de dissenyar i encarar-se a la pròpia recerca, fet que n'agilitza la lectura i és especialment útil per a resoldre dubtes concrets. En el primer moment, per exemple, s'enfronten a la primera angoixa de tot estudiant: com he de formular les preguntes de recerca? Lluny de ser dogmàtica, la veu narrativa suggereix vies, acompanya en el procés de pensar-les i convida a reflexionar sobre les implicacions que pot tenir formular-les d'una manera o d'una altra. Al final de cada capítol hi ha resumits, didàcticament, els punts clau més importants. Els capítols tanquen amb un espai, marcat amb cada color, on els autors comparteixen històries més elaborades sobre com han afrontat cadascun d'aquests moments del procés de recerca en les seves investigacions.

El segon moment té a veure amb el disseny del projecte de recerca, que plantegen com un procés inserit en unes estructures institucionals i un gènere discursiu que el condicionen, i que canvia i evoluciona a mesura que s'avança en la investigació. Si el capítol anterior guiava la mirada investigadora i dirigia la curiositat cap a la formulació de preguntes de recerca rellevants, aquest capítol ajuda l'investigador/a a enfrontar-se a la pàgina en blanc. És una eina que convida a pensar sobre tots els aspectes que s'han de tenir en compte a l'hora de donar forma a un projecte de recerca; és a dir, la manera d'enllaçar les preguntes amb les hipòtesis i els objectius o d'anticipar els arguments que un disseny determinat permet defensar, però, també, les acti-

vitats concretes de recerca, els recursos i els materials dels quals es disposa, la forma de generar i recollir dades, les implicacions ètiques (i polítiques) d'un projecte i la manera de formular les dades per a convèncer els comitès ètics.

El tercer moment és el del treball de camp, i parla de «generar» dades i no exclusivament de recollir «traces materials», enllaçant amb aquesta visió dialògica de la recerca que els autors comparteixen. Aquest capítol és especialment útil per a entendre els preceptes de l'etnografia i l'encaix que els mètodes de recollida de dades (*observació, elicitació i examinació de les traces materials*) tenen amb la forma d'entendre el món, les relacions socials i el paper de la llengua i la comunicació. Tanmateix, el que potser millor fa aquest capítol és donar pistes sobre com cal orientar la mirada al camp i reflexionar sobre les entrevistes com a pràctiques interaccionals, amb unes dinàmiques pròpies, en les quals els diversos interlocutors intenten aconseguir uns fins determinats —i, per tant, intrínsecament limitades pel que fa als arguments que ens permeten defensar.

En el quart moment, els autors comparteixen els seus procediments (com també els seus dubtes, confusions i frustracions) a l'hora de treballar amb les dades i proposen una fórmula que resulta útil: «mapping, tracing, connecting, claiming». Aquest capítol convida el lector a observar el seu bosc, per trobar-hi les categories que li siguin més rellevants, és a dir, identificar quins arbres hi ha i en quins vol fixar-se. De tots els capítols, potser, aquest és el que té més aparença de manual. Partint d'exemples concrets, i reflexionant sobre diferents tipus de dades, ressegueix, pas a pas, el procés d'observar-les i entendre-les, i la manera d'establir connexions i descobrir-hi patrons que ens permetran, més endavant, fer-ne afirmacions o explicar-les.

El cinquè moment és, per a molts, el més complicat —trobar una veu pròpia, i *explicar una història*. Sovint es pensa en l'escriptura com el moment final d'ordenar i plasmar l'anàlisi en un text. Aquest capítol, però, encara el procés d'escriptura com una part més de l'anàlisi. Integrant les dades en els arguments i establint relacions amb l'obra d'altres investigadors/es, un mateix adquireix consciència de la pròpia contribució. Els autors entenen l'escriptura com un moment de reflexivitat, també; de trobar un registre i d'establir, a través de la textura narrativa, l'espai des d'on dialoguem amb les disciplines amb qui volem establir una conversa. Escriure és, per als autors, pensar i situar-se en un camp. Més enllà de la part més reflexiva sobre el procés d'escriptura i el paper que té en la generació i la disseminació del coneixement en espais acadèmics i no acadèmics, els estudiants hi trobaran una guia d'escriptura, amb pistes sobre les diferències textuais entre gèneres acadèmics. S'hi recullen els continguts i les funcions de les diverses parts d'aquests textos, convenientment puntuades per les estratègies d'escriptura que han funcionat a cadascun dels autors. Al final d'aquesta secció hi ha un fragment reflexiu molt interessant de Sari Pietikäinen sobre el procés d'escriptura, que ella afronta com un moment d'*exploració* del pensament.

Seguint la idea de compartir amb el lector els trucs d'allò que ha funcionat, o dels camins per on no creuen que calgui aventurar-se, el llibre conclou amb un apartat que és com un calaix de sastre de consells pràctics, que aquí s'il·lustren i s'expliquen amb més detall, perquè el lector pugui adaptar-los com li convingui. Hi ha, per exem-

ple, l'estructura d'un projecte de recerca, què cal incloure en els informes per als comitès ètics (exemples de notes de camp), recomanacions per a l'enregistrament d'entrevistes o activitats, mostres de guions d'entrevista i consells sobre com s'han de fer, i un llarg etcètera de consells per a cadascun dels passos ineludibles en qualsevol projecte de recerca, explicats d'una manera detallada i que mostren l'experiència investigadora dels autors, sempre des de la modèstia.

El llibre tanca amb un epíleg que posa en relleu la importància d'estudiar el discurs en les societats contemporànies, com un mitjà per a interrogar i contestar aquells processos que regulen les nostres vides i que generen desigualtats, des de la col·laboració entre disciplines. Situar els estudis de la llengua i el discurs en els diàlegs acadèmics que tenen lloc en les ciències socials i en les humanitats, argumenten, permetria entendre millor els vincles entre els processos socioeconòmics i polítics que s'esdevenen en el pla lingüístic o simbòlic. Les eines que van servir als autors en les seves recerques de fa anys poden servir, ara, a altres investigadors, com a punt de partida per a continuar eixamplant el camp de la sociolingüística crítica etnogràfica, per a reflexionar sobre què entenem que compta com a llenguatge o comunicació i per a repensar quines preguntes cal fer-se en cada moment. Aquest text és una veu amable i generosa que acompanya el lector, pas a pas, durant tot el procés d'elaboració d'un treball d'investigació; és una conversa enriquidora amb uns *guies* o *companyes intellectuals* a qui deixes, en tancar el llibre, amb tot de preguntes sense resposta que t'acompanyaran al llarg de dies, mesos o anys. Per sort, al final, hauràs trobat un bosc i el teu propi arbre.

Andrea SUNYOL
UCL Institute of Education